

UDK: 81'33

**TERMINOLOGIYAGA KOGNITIV-FUNKSIONAL YONDASHUV:
MA'NONI SHAKLLANTIRISHDA KONTEKSTNING AHAMIYATI VA
HAMKORLIKDA MUAMMOLARNI HAL QILISHDA YORDAM BERISH**

Maxsudova Xolisxon Ummatovna

Andijon davlat texnika instituti

Tillar va gumanitar fanlar kafedrası dotsenti, PhD

Xolisxon0408@gmail.com

+998911606100

Annotatsiya: Zamonaviy nutqda terminologiya, kontekst va ma'no o'rtasidagi o'zaro ta'sir samarali muloqotda, ayniqsa hamkorlikda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqola terminologiyaga kognitiv-funksional yondashuvni o'rganadi, kontekstual omillar atamalarining talqini hamda qo'llanilishini qanday shakllantirishini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, hamkorlikda muammolarni hal qilish dinamikasiga ta'sir qiladi.

Kalit so'zlar: Terminologiya, kontekst, kognitiv-funksional, konseptual, raqamli madaniyat.

**КОГНИТИВНО-ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ ПОДХОД К ТЕРМИНОЛОГИИ:
ЗНАЧЕНИЕ КОНТЕКСТА В ФОРМИРОВАНИИ СМЫСЛА И ПОМОЩЬ В
РЕШЕНИИ ПРОБЛЕМ В СОТРУДНИЧЕСТВЕ.**

Аннотация: В современном дискурсе взаимодействие терминологии, контекста и смысла играет решающую роль в эффективной коммуникации, особенно в сотрудничестве. В данной статье рассматривается когнитивно-функциональный подход к терминологии с акцентом на том, как контекстуальные факторы формируют интерпретацию и использование терминов. В то же время это влияет на динамику совместного решения проблем.

Ключевые слова Терминология, контекст, когнитивно-функциональный, концептуальный, цифровая культура

**COGNITIVE-FUNCTIONAL APPROACH TO TERMINOLOGY: THE
IMPORTANCE OF CONTEXT IN SHAPING MEANING AND FACILITATING
COLLABORATIVE PROBLEM-SOLVING**

Abstract: In modern discourse, the interaction between terminology, context, and meaning plays a crucial role in effective communication, especially in collaboration. This article explores a cognitive-functional approach to terminology, emphasizing how contextual factors shape the interpretation and use of terms. At the same time, they affect the dynamics of collaborative problem solving.

Key words: Terminology, context, cognitive-functional, conceptual, digital culture

KIRISH. Til qobiqda emas; u o‘z mohiyatiga ko‘ra kontekstli bo‘lib, foydalanuvchilarning ijtimoiy va situatsion voqeliklariga javoban rivojlanadi. Ishtirokchilar ixtisoslashgan til bilan shug‘ullanar ekan, ularning terminologiyani tushunishi va qo‘llashi umumiy tajriba va bilim doiralariga sezilarli darajada bog‘liq. Ushbu imtihon atamalar, kontekst va jamoaviy tushunish o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni tan olish zarurligini yoritib beradi va terminologiyaga nozik yondashuv nafaqat foydali, balki turli sohalarda samarali hamkorlikni rivojlantirish va murakkab muammolarni hal qilish uchun muhim ekanligini tasdiqlaydi. Shunday qilib, bu munosabatlarni tushunish turli hamkorlik muhitlarida aloqa samaradorligini oshirish uchun juda muhimdir.

TAHLIL VA METODLAR

Kognitiv-funksional tilshunoslik kontekst tilda, xususan, terminologiya sohasida ma‘noni qanday shakllantirishini tushunish uchun muhim asos bo‘lib chiqadi. Ushbu yondashuv kognitiv jarayonlar va lingvistik tuzilmalar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ta‘kidlab, ma‘no shunchaki qat’iy ta‘riflar mahsuloti emas, balki juda kontekstga bog‘liqligini ta‘kidlaydi. Bu atamalarni tanlash muammolarni birgalikda hal qilish sharoitida samarali muloqotni qanday osonlashtirishi yoki to‘sqinlik qilishi mumkinligini batafsil tahlil qilish imkonini beradi. Sharhlarni shakllantirish va kontseptsiyalash kabi kognitiv jarayonlar linzalari orqali atamalarni o‘rganish orqali tadqiqotchilar ixtisoslashgan sohalarda tilning ahamiyatini yaxshiroq tushunishlari mumkin. Bu nuqtai nazar, ommaviy axborot vositalarining imidji va uning ommaviy nutqqa ta‘siri haqidagi tadqiqotlarda yuqori ta‘kidlanganidek, tilning ijtimoiy-siyosiy o‘lchovlarini tan olish bo‘yicha o‘sib borayotgan ishlar bilan mos keladi. Shunday qilib, kognitiv-funksional tilshunoslik terminologiyaning ma‘noni shakllantirish va hamkorlikdagi harakatlarga ta‘sir qilish rolini har tomonlama tushunishni ta‘minlaydi [1,2].

Ma‘noni yaratishda kontekstning rolini tushunish turli sohalarda, xususan, turli fanlar kesishadigan hamkorlik muhitida muhim ahamiyatga ega. Kontekst terminologiyaning qanday talqin qilinishini shakllantiradi, bu esa pirovardida muloqot va muammolarni hal qilish natijalariga ta‘sir qiladi. Masalan, sanoat dizaynerlari va muhandislar o‘rtasidagi dizayn hamkorligida, qarama-qarshi qadriyatlar va dizayn namoyishidagi farqlar loyiha muvaffaqiyatiga to‘sqinlik qiladigan tushunmovchiliklarga olib kelishi mumkin; Bu aniqroq o‘zaro ta‘sir va tushunishni osonlashtirish uchun umumiy kontekst zarurligini ta‘kidlaydi [3]. Bundan tashqari, moddiy foydalanuvchi interfeyslari kabi vositalardan foydalanish jismoniy va raqamli sohalarda o‘rtasidagi tafovutni bartaraf etishi, kontekstual ma‘lumotlarni tushunish va

tushunishni kuchaytirishi mumkin [4]. Binobarin, ma‘noni yaratish kontekst omillarining o‘zaro ta‘siri ostida dinamik jarayonga aylanadi, bu nafaqat umumiy bilimlarni rag‘batlantiradi, balki muammolarni birgalikda hal qilishni qo‘llab-quvvatlaydi va barcha ishtirokchilar tegishli terminologiyani tushunishda bir xil bo‘lishini ta‘minlaydi.

Muloqotda atamalarni talqin qilish vaziyatli muhitdan tortib, ishtirok etayotgan kommunikatorlarning shaxsiy kelib chiqishigacha bo‘lgan kontekstual omillarga chuqur ta‘sir qiladi. Turli xil kontekstlar bir xil atamani turlicha tushunishga olib kelishi mumkin, bu esa samarali muloqotda umumiy ma‘lumot doiralari zarurligini ko‘rsatadi. Masalan, muammolarni birgalikda hal qilish stsenariysida muhandis va dizayner o‘zlarining professional tajribalariga asoslangan holda turli xil linzalar orqali funktsionallikni aniqlashlari mumkin. Natijada yuzaga keladigan noaniqlik, agar hal qilinmasa, mazmunli muloqotga to‘sqinlik qilishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, raqs ijrosidagi estetik tajribalar eshitish kontekstiga qarab sezilarli darajada farqlanadi, bu idrokni shakllantirishda hissiy elementlarning ahamiyatini ko‘rsatadi [12]. Xuddi shunday, iste‘molchilarning ehtiyojlari va dizayn natijalari o‘rtasidagi uzilish kontekstni qanday tan olish va innovatsiyalarni rivojlantirish uchun samarali tarzda etkazish kerakligini ta‘kidlaydi [5]. Oxir oqibat, ushbu kontekstual ta‘sirlarni tan olish va moslashtirish terminologik talqinlarda aniqlik va o‘zaro tushunish uchun juda muhimdir.

Birgalikda muammolarni hal qilish sohasida umumiy atamalarning ahamiyatini oshirib bo‘lmaydi. Samarali aloqa asosiy tushunchalarni umumiy tushunishga bog‘liq, ayniqsa qadriyatlar, printsiplar va dizayn tasvirlaridagi farqlar tushunmovchiliklarga olib kelishi mumkin bo‘lgan fanlararo kontekstlarda. Tadqiqotlar shuni ta‘kidlaydiki, sanoat va muhandislik dizaynerlari o‘rtasida terminologiyani standartlashtirishga qaratilgan integratsiya vositasini ishlab chiqish o‘zaro tushunish va bilim almashishni ta‘minlaydigan umumiy tilni yaratish orqali hamkorlikni sezilarli darajada oshirishi mumkin [6]. Bundan tashqari, dizayn fikrlashning aloqador sharoitlarga mos kelishi hamkorlik jarayonini osonlashtiradigan bilimlarni yaratish uchun maqbul joylarni yaratadi [7]. Kontekstli doiralarda terminologiyaning nuanslariga murojaat qilish orqali manfaatdor tomonlar nizolarni minimallashtirishi, muloqotni soddalashtirishi va pirovardida yanada innovatsion va samarali yechimlarga hissa qo‘shishi mumkin. Shu sababli, kognitiv-funktsional yondashuv terminologiyani shakllantirishda kontekstning ajralmas rolini ta‘kidlaydi va shu bilan muammolarni birgalikda hal qilishda muvaffaqiyatli say-harakatlarni osonlashtiradi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Samarali jamoaviy ish ko‘p jihatdan a‘zolar o‘rtasidagi umumiy tushunishga tayanadi, bu esa muammolarni hal qilish qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi. Jamoa a‘zolari umumiy kognitiv asosni rivojlantirganda, ular turli istiqbollarni innovatsion yechimlarga sintez qilish mumkin bo‘lgan muhitni yaratadilar. Bu hamkorlikdagi sinergiya, ayniqsa, noaniqlik taraqqiyotga xalaqit berishi mumkin bo‘lgan murakkab stsenariylarda juda muhimdir. Bundan tashqari, muhandislik ta‘limi kontekstida taklif qilinganidek, jamoalar ichida faol o‘rganish yondashuvini qo‘llash, bilim almashish va ishonchni osonlashtirish uchun rollar va umidlarni

aniq belgilash zarurligini ta’kidlaydi [8]. Xuddi shunday, tashkilot rahbariyati sohasida samarali rahbarlar ochiq muloqot va axloqiy mulohazalarni qo‘llab-quvvatlovchi raqamli madaniyatni o‘rnatishlari kerak, bu jamoalarga muammolarni birgalikda hal qilish imkoniyatini beradi [9]. Shunday qilib, umumiy tushunishni rivojlantirish nafaqat shaxslararo dinamikani yaxshilaydi, balki jamoalarda muammolarni hal qilishning umumiy samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi.

XULOSA.

Xulosa qilib aytganda, kognitiv-funksional obyektiv orqali terminologiyani o‘rganish kontekstning ma’noni shakllantirishda, ayniqsa hamkorlikda o‘ynashda muhim rol o‘ynashini ta’kidlaydi. Ushbu yondashuv terminologiya shunchaki statik ta’riflar ro‘yxati emas, balki tasniflash atributi, motivatsion atribut va semantik atribut atamaları orasidagi farqlar bilan ta’kidlanganidek, tasniflash, motivatsiya va semantikaning dinamik o‘zaro ta’siri ekanligini ko‘rsatadi [10]. Bundan tashqari, matematika va iqtisod kabi turli fanlar metodologiyalarining integratsiyalashuvi atamalarni kontekstda tushunish va qo‘llash muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirishini ko‘rsatadi [11]. Bunday tushunchalar amaliyotchilar va o‘qituvchilar uchun juda muhim, chunki ular yanada boy muloqot va samarali hamkorlikni osonlashtiradi. Oxir oqibat, terminologiyaga ta’sir qiluvchi kontekstual o‘zgaruvchilarni tan olish akademik nutqni boyitadi va turli sohalarda innovatsion va integrativ muammolarni hal qilish uchun qulay muhit yaratadi.

Terminologiyaga kognitiv-funksional yondashuvning asosiy nuqtalarini umumlashtirganda, kontekst ma’noni shakllantirishda va hamkorlar o‘rtasidagi aloqani kuchaytirishda hal qiluvchi rol o‘ynashi ayon bo‘ladi. Kognitiv jarayonlar va tilning funksional qo‘llanilishi o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir terminologik amaliyotda nozik tushunish zarurligini ta’kidlaydi. Bu nuqtai nazar nafaqat kontekstual o‘zgaruvchilarni e’tiborsiz qoldiradigan an’anaviy yondashuvlarning cheklovlarini ta’kidlabgina qolmay, balki terminologiyaning fanlar bo‘ylab o‘qitilishi va qo‘llanilishini qayta baholashni ham taklif qiladi. Kelajakdagi tadqiqotlar nazariy tushunchalar va amaliy qo‘llanmalar o‘rtasidagi bo’shliqlarni bartaraf etishga qaratilgan terminologiyadagi kontekstual o‘zgarishlarni o‘rganadigan empirik tadqiqotlarga ustuvor ahamiyat berishi kerak. Bundan tashqari, amaliyotchilar moslashuvchan muloqot strategiyalarini rivojlantiruvchi treningga mablag‘ sarflashlari kerak, bu esa odamlarni turli muhitlarda tilning murakkabligini boshqarish uchun jihozlashi kerak. Ushbu davom etayotgan so‘rov muammolarni hamkorlikda hal qilish uchun yanada mustahkam asos yaratishga yordam beradi va terminologiyaning foydalanuvchilarning ehtiyojlari va kontekstual voqeliklarga mos kelishini ta’minlaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Н.А.Петрова. РАВНОВЕСИЕ АТРИБУТОВ "ТАСНИФ АТРИБУТИ," "МОТИВАЦИЯ АТРИБУТИ," "СЕМАНТИЧЕСКИЙ АТРИБУТ" doi: <https://www.semanticscholar.org/paper/5681ee5989f5301f85f0bdcc40e19b4088bf59c5>

2. N.Pasichnyk, R.Rijniak. "IQTISODIYOT VA MATEMATIKA FANIDAN MAKTAB MUAMMOLARINI YECHISH: INTEGRATIV YONDOSSH" Akademik eslatmalar seriyasi Pedagogika fanlari, 2023, doi: <https://www.semanticscholar.org/paper/d520c7c975d8f8e01030d>
3. Kempbell, Ian, Evans, Mark A, Pei, Eujin. "Umumiy zamin yaratish - sanoat dizaynerlari va muhandislik dizaynerlari o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish uchun dizayn vakillik kartalaridan foydalanish" 2009, doi: <https://core.ac.uk/download/99963.pdf>
4. Devis, Jon, Docherti, Ketrin Enn, Douling, Keyt. "Dizayn fikrlash va innovatsiyalar: kasbiy rivojlanish maydonlarida bilimlarni birgalikda yaratish tushunchalarini sintez qilish" 'Informa UK Limited', 2016, doi: <https://core.ac.uk/download/293860049.pdf>
5. C.O.Shaer, E.Hornecker, Eva Hornecker, Orit Shaer. "Maddiy foydalanuvchi interfeyslari: o‘tmish, hozirgi va kelajak yo‘nalishlari" "Now Publishers", 2009, doi: <https://core.ac.uk/download/9033674.pdf>
6. Kempbell, Ian, Evans, Mark A, Pei, Eujin. "Umumiy zamin yaratish - sanoat dizaynerlari va muhandislik dizaynerlari o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish uchun dizayn vakillik kartalaridan foydalanish" 2009, doi: <https://core.ac.uk/download/99963.pdf>
7. L.V.Cherednichenko. "Media tasvirining fenomeni va uning funktsional ahamiyati" Zamonaviy gumanitar fanlar muvaffaqiyati, 2024 yil, doi: <https://www.semanticscholar.org/paper/247aa89b49a2ae9d756015f4cf6dcdcf1c8742f6>
8. A. Ram, Kurt P. Eiselt. "Kognitiv fanlar jamiyatining o‘n oltinchi yillik konferentsiyasi materiallari" 2019, doi: <https://www.semanticscholar.org/paper/8b8274529958ab3176a79291a36da1b80545791d>
9. Jola, Korin, Reason, Metyu, Reynolds, Di. "Tomoshabinlarning raqs ijrosida tovush va harakatning estetik tajribalari" 2014, doi: <https://core.ac.uk/download/228178549.pdf>
10. Benjamin V. Uotson (7156778). "Dizayn harakati uchun inson xatti-harakatlarini tushunish uchun" 2011, doi: <https://core.ac.uk/download/288384285.pdf>
11. Susanna Xartikainen, Xeta Rintala, Laura Pylvas, Petri Nokelaynen. "Faol ta‘lim kontsepsiyasi va o‘quv natijalarini o‘lchash: muhandislik oliy ta‘limida tadqiqotlarni ko‘rib chiqish" Ta‘lim fanlari, 2019, 276-276. doi: <https://doi.org/10.3390/educsci9040276>
12. Laura Kortellazzo, Elena Bruni, Rita Zampieri. "Raqamlashtirilgan dunyoda etakchilikning roli: sharh" Psixologiyadagi chegaralar, 2019, doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01938>